

Segons la notícia que tenim,¹ Leo Strauss, un any abans de morir va decidir aplegar els articles que formen aquest llibre per a publicar-lo amb el títol *Studies in Platonic Political Philosophy*. No visqué prou per a escriure un article sobre el diàleg *Gòrgies* de Plató ni la introducció que haurien d'haver-se afegit al conjunt del llibre.

Aquest testimoni de l'editor de Strauss ens garanteix que ens trobem pròpiament davant d'un llibre de Leo Strauss. Llibres que sovint estan organitzats de manera peculiar, com veurem. Cenyint-nos al que ens ocupa, se'ns presenta una sorpresa tot llegint-lo: com és que aquest llibre es titula *Studies in Platonic Political Philosophy* si només es tracta de Plató directament en dos dels quinze articles (tres en la intenció de l'autor), en cinquanta planes en un total de dues-centes vint? Aquests dos articles estan dedicats, un a l'*Apologia de Sòcrates* i al *Critó* i l'altre a l'*Eutídem*.

Podríem, d'entrada, solucionar aquesta qüestió refugiant-nos en convencions editorials. Potser sí que la voluntat de Leo Strauss en aplegar aquests articles no passava d'omplir un cert nombre de planes. Faríem, però, mal fet d'intentar trobar una intenció en l'ordre del llibre? Un ordre fet sobre uns articles ja publicats en altres llocs i que suposem, si l'autor així no indica el contrari, que apareixen en la seva versió original.

Provarem, doncs, d'entendre què pot fer de *Studies in Platonic Political Philosophy* un llibre i no un recull d'articles en forma de llibre.

«Each of Strauss's essays is a study in Platonic political philosophy inasmuch as each is an execution of, a model for, such philosophizing».²

1. Joseph CROUSEY, Prefaci de l'obra de Leo STRAUSS, *Studies on Platonic Political Philosophy*, University of Chicago Press, Chicago and London 1983.

2. Thomas L. PANGLE a la introducció a *Studies in Platonic Political Philosophy*, pàg. 2.

Aquesta afirmació fóra una possible justificació del títol del llibre, però no ens aclareix res. Podem contraposar a l'afirmació anterior una declaració del mateix Strauss, de l'any 1965, en què deia que des dels seus treballs sobre Spinoza, «the theological-political problem has remained the theme of my investigations».³

Tenim, doncs, un problema (el teològic-polític) i una filosofia (la política platònica); i d'altra banda, un exercici d'aquesta filosofia (el llibre que tractem) que, ara com ara, tenim com a coses que no es relacionen. Probarem, treballant sobre el llibre, de veure què podem dir de Strauss, i estudiant Strauss, què podem dir del llibre.

Studies in Political Platonic Philosophy és un recull de quinze escrits anteriorment publicats endreçats d'una determinada manera, de la qual intentarem trobar-ne una possible raó. Per a això, sabem, a més del títol global de l'obra, l'interès que la filosofia política de Plató tenia per a Strauss els últims anys de la seva vida.

Copiem seguidament els títols dels quinze articles:

1. Filosofia com a ciència rigorosa i Filosofia política.
2. Sobre l'*Apologia de Sòcrates* i el *Critó* de Plató.
3. Sobre l'*Eutídem*.
4. Observacions preliminars sobre els déus a l'obra de Tucídides.
5. L'*Anàbasi* de Xenofont.
6. Sobre la Llei natural.
7. Jerusalem i Atenes: algunes reflexions preliminars.
8. Nota al plà de *Més enllà del bé i del mal* de Nietzsche.
9. Nota al *Llibre del coneixement* de Maimònides.
10. Nota a la *Carta sobre astrologia* de Maimònides.
11. Nota al *Tractat sobre l'art de la lògica* de Maimònides.
12. Niccolò Machiavelli.
13. Recensió de C.B. Macpherson, *The political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*.
14. Recensió de J.L. Talmon, *The Nature of Jewish History-Its Universal Significance*.
15. Assaig introductorí per a Hermann Cohen, *Religion of Reason out of the Sources of Judaism*.

El primer, «Philosophy as Rigorous Science and Political Philosophy» va ser publicat anteriorment a *Interpretation: A Journal of Political Philosophy* 2, núm. 1 (1971). En aquest article posa en relleu, d'entrada, la pèrdua de credibilitat de la filosofia política en les dues últimes generacions, mentre que exercien el seu poder intel·lectual el neo-positivisme i l'existencialisme. Troba que el «centre dur» de l'existencialisme és Heidegger. I per entendre'l cal anar al seu mestre Husserl. D'aquí el títol del treball, car comenta el lloc de la filosofia política rellegant l'assaig programàtic «Filosofia com a ciència estricta» que Husserl publicà l'any 1911.

Després d'aquest article vénen els dos que estan dedicats a Plató. El primer, que tracta de l'*Apologia de Sòcrates* i del *Critó*, i el segon que parla

3. L. STRAUSS, nou prefaci a la publicació de l'original alemany de *Political Philosophy of Hobbes*, citat a SPPP, pàg. 19.

de l'*Eutidem*. A l'*Apologia* observa la defensa que fa Sòcrates davant del tribunal d'Atenes que el condemna a mort, mentre que el *Critó* és una escena privada situada dins els murs de la presó. Sense entrar en el detall dels articles veiem que Leo Strauss ha saltat d'aquest segle a Plató. A sant de què? En el primer article acaba considerant el paper (o no) que té la filosofia (platònica) política en la filosofia com a ciència rigorosa en Husserl. Hem passat al moment en què s'inicia aquesta filosofia política. És el moment en què la filosofia, una mena de filosofia (Sòcrates), ha pertorbat tant el (des) ordre cívic que la ciutat el condemna. Aquest sembla ser el motiu de tota la reflexió platònica.

Motiu que també està present a l'*Eutidem*. Observem com conclou Strauss: cal llegir el diàleg no com un enfrontament entre Sòcrates i els sofistes, com dues menes de sabers que mantindrien una disputa ideològica. En l'*Eutidem*, Sòcrates pren el lloc dels dos germans sofistes (Eutidem i Dionisodor) contra Cèsip i Critó. Sòcrates no era el mortal enemic dels sofistes ni ells els mortals enemics de Sòcrates. D'acord amb Sòcrates, el més gran enemic de la filosofia, el més gran «sofista», és la multitud política (*Rep.*, 492a5-e6), l'autora mateixa de les lleis d'Atenes.

Podríem aventurar que Leo Strauss ha intentat amb aquests articles donar el lloc, situar la filosofia en el moment en què aquesta sorgeix i es fa necessària. És en aquest mateix moment que quedaria plantejat el problema: com la filosofia pot intervenir en la ciutat sense ser perjudicial o ser perjudicada?

El quart article es titula «Preliminary Observations on the Gods in Tucydides Work». És un article publicat l'any 1974 i que *repeteix*, això és, *modifica* algunes observacions del capítol sobre Tucídides a *The City and Man*.⁴ L'interès per Tucídides el dona el fet que és l'historiador del moment crític que travessa Atenes i que portarà a la seva decadència. Quin sentit podria tenir tractar de Tucídides? Leo Strauss ens explica que és perquè fa història política i no història de les civilitzacions.⁵ I dels déus? Serà aquest un dels senyals que donaran la clau de l'evolució històrica de la ciutat. I dels déus tractarà també el següent article: «Xenophon's *Anabasis*».

«L'*Anabasis* de Xenofont» toca també el diferent tractament de la divinitat segons els diferents capítols, intencions, situacions, etc. de l'obra. Ens trobem a l'anàlisi de l'activitat d'un dels deixebles de Sòcrates, activitat lligada a la filosofia i a la política. Seguim, doncs, donant voltes al mateix tema.

El sisè capítol marca un nou camí en l'exposició. Es titula «On natural Law» i és un article de *The International Encyclopedia of Social Sciences*. En ell resumeix l'origen i l'evolució d'aquest concepte des de la seva aparició a Grècia, la seva tematització per la filosofia estoica i la seva perfecció teòrica en el pensament cristià de Tomàs d'Aquino, i com pateix les adaptacions convenients en cada cas. No obstant, la llei natural adquireix el seu

4. «These observations "repeat", i.e., modify, some observations which I have made in the Tucydides chapter of *The City and Man*». Repetir, modificar, una pista per a llegir Leo Strauss, *SPPP*, pàg. 89.

5. L. STRAUSS, *The Rebirth of Classical Political Rationalism*, selected and introduced by Th. L. PLANGE, U. Chicago P., 1989, pàg. 102.

més gran poder visible en el temps modern: en la revolució americana i en la francesa els papers del nou Estat apel·len a la llei natural. Aquesta és ja, però, una llei natural ben diferent: no té cap referència a res transcendent, és independent i esdevé cada cop més llei pública. El concepte modern de llei natural tal com s'origina en Hobbes no comença com la llei tradicional de l'ordre jeràrquic dels fins naturals de l'home, sinó del més baix d'aquests fins (l'autoconservació), la qual cosa es pensaria com més efectiva que els fins superiors: una societat civil basada en el dret d'autoconservació no seria utòpica.

«Jerusalem and Athens: Some Preliminary Reflections»⁶ defineix un dels temes clau en Leo Strauss. En aquest important article es contraposa a la visió de Cohen —que representa en part aquella posició intel·lectual anterior a la Primera Guerra Mundial— en la que es procuraria, mediatitzada per la confiança en el progrés de la cultura occidental, la síntesi de l'ensenyament de Plató i dels profetes com la veritat. Strauss ens planteja l'interrogant sobre si no són més sòlids els ingredients de la síntesi que la síntesi mateixa. Aquesta síntesi moderna, la cultura moderna, no seria superior als seus elements, com creuria Cohen. I aquests dos elements, suggereix Strauss, són més rics en la tensió de la confrontació com a problema que com a síntesi o solució. Tornarà a parlar de Cohen en l'últim article del llibre.

Si refem en un moment el trajecte que hem realitzat veiem que el comencem a inicis del segle XX amb la pretensió d'una filosofia com a ciència rigorosa per a retrocedir a l'Atenes clàssica, moment en què apareix la filosofia com a filosofia política. Allí hem vist Sòcrates i Plató, la història política de Tucídides i l'acció-reflexió de Xenofont. Després hem analitzat el concepte de llei natural, concepte fonamental en la política occidental i que ha passat per diferents formulacions. Aleshores, Strauss planteja la qüestió Jerusalem-Atenes com aquell conflicte obert per a la filosofia de Sòcrates i Plató i que la filosofia moderna occidental ha volgut, però no ha pogut, solucionar en una síntesi que ens apareix fallida.

¿És en el sentit de posició terminal de la filosofia moderna que Nietzsche representa el motiu pel qual ara és tractat per Strauss? La «Note on the plan of Nietzsche's *Beyond Good and Evil*» està confrontant-se amb Heidegger? Leo Strauss presenta la voluntat de poder com una vindicació de Déu. La posició de Nietzsche davant de la filosofia anterior i el seu intent de capgirar-la a partir de la crítica del platonisme semblarien ser el signe de l'esgotament d'una manera de fer filosofia. Després d'aquest capítol, Strauss en dedica tres a Maimònides. El primer sobre el *Llibre del Coneixement*, el segon sobre la *Carta sobre astrologia* i el tercer sobre el tractat de l'art de la lògica. Maimònides és un dels filòsofs més estudiats per Leo Strauss, i lògicament hi trobem molts dels temes i motius de Strauss: així, sobre la comunicació filosòfica i els seus problemes tracta el capítol dedicat a la *Guia dels Perplexos* de Maimònides en el llibre *Persecution and the art of Writing*.

6. Aquest article ha estat editat, en la seva versió catalana, per Jordi R. SALES i CODERCH i Josep MONSERRAT i MOLAS, *Introducció a la lectura de Leo Strauss, Jerusalem i Atenes*, Barcelona, Barcelonense d'Edicions, 1991.

Una comunicació filosòfica vindria a ser la comunicació d'un saber diferent del de la llei (revelada) amb pretensió igualment de totalitat, i que, per tant, entrarà en conflicte amb la llei i l'autoritat. El problema teològicopolític és aquell que trobàvem en Plató, el que porta a la comunicació filosòfica esotèrica, reservada a unes èlites.⁷

Els quatre últims capítols representen dos moviments. Primer és l'article dedicat a Maquiavel. L'inicia comentant que va arribar a Maquiavel intentant entendre la filosofia moderna, des de Hobbes i Spinoza. Per Strauss, Maquiavel, lluny d'una ruptura, vol una restauració de quelcom oblidat: la República romana. I és en aquesta voluntat de passat que dona bases al futur: és clara en ell una anticipació, per exemple, de la doctrina hobessiana de l'estat de natura. Leo Strauss troba que a Maquiavel hi ha una reducció del problema de la filosofia, del problema teològicopolític, reducció que s'evidenciaria, per exemple, en la consideració per part de Maquiavel de només la meitat de les obres de Xenofont (*L'educació de Cirus* i el *Hieró*) sense ni esmentar els seus escrits socràtics. En aquest article trobem definida una de les línies d'investigació del nostre autor, la que el portaria a les arrels de la filosofia moderna. Partint de Spinoza arribaria, passant per Hobbes, a Maquiavel com a moment de separació i formació de la nova filosofia (contraposada a la de Maimònides, que arrelaria més en la qüestió socràtica platònica). Aquesta línia s'expressa també en la ressenya del llibre de C.B. Macpherson, *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke* (1962).

El catorzè capítol, i segon moment, és una brevíssima ressenya del llibre de J.L. Talmon, *The Nature of Jewish History — Its Universal Significance* (1957), on queden de nou explicades les dues «passions» confrontades en l'occident: la jueva per «actuar bé» i la grega per «veure bé i pensar bé». L'article que tanca el llibre és l'assaig introductori a la traducció anglesa de 1972 del llibre de Hermann Cohen *Religion of Reason out of Sources of Judaism*. L'objectiu de Cohen, segons Strauss, fora el mateix que el d'altres portants occidentals del judaisme després de Mendelssohn: establir una harmonia entre judaisme i cultura, entre *Torah* i *derekh eretz*.⁸ Ara bé, la religió de la raó no deixa lloc per a l'absoluta ciència o per allò que el judaisme tradicional considera el cor de la fe.

Hem donat una pinzellada de tots els articles del llibre. Certament en una primera lectura queden ben separats un de l'altre. No és estrany, doncs estan escrits en moments diferents i amb distintes intencions. Ara bé, l'últim llibre de Strauss no mereix un intent d'interpretació? A partir del nostre estudi gosem suggerir que hi ha un fil que ressegueix els *Studies in Platonic Political Philosophy*: Strauss parteix de l'anàlisi de la situació de la filosofia política en dos grans pensadors del nostre segle per a veure que aquesta difícilment i costosament pot trobar un lloc entre les disciplines filosòfiques. Confronta a aquesta situació la filosofia política tal com s'ex-

7. Sobre aquest punt cal notar que Strauss s'adhereix a la crítica de Cherniss de la idea d'un ensenyament platònic esotèric en el sentit que aquest ensenyés una doctrina definida, a «On a New Interpretation of Plato's Political Philosophy», a *Social Research* 13 (1946), pàg. 349 s.

8. Bona conducta.

pressa en els diàlegs de Plató: la condemna de Sòcrates, la seva mort voluntària, el seu fracàs polític, la seva condemna de la multitud que mata a Sòcrates (i no pas els sofistes)... Faltaria el *Gòrgies*: el comentari de Strauss certament tractaria de la comunicació de la filosofia. Aquesta filosofia política de Plató està acompanyada per la de Tucídides i Xenofont. Per a Strauss, la filosofia grega era la que millor va comprendre el conflicte entre la raó i la realitat política. Una comprensió que anà perdent-se, com s'observa en l'estudi del concepte de Llei natural. Així, s'ha anat perdent l'expressió clara del conflicte profund de l'home: el conflicte Raó-Revelació, entre Jerusalem i Atenes, de que ja hem parlat. Strauss situaria també just després a Nietzsche, que encara és un reflex d'aquest conflicte. Però sobretot és el crític de la fracassada síntesi entre aquests dos elements que conformen la modernitat. Dos elements contraposats en Maimònides però que no tenen el mateix sentit a Maquiavel. La crítica de la religió d'aquest darrer el converteix, per a Strauss, en el pare de la modernitat. Una modernitat que acabarà amb un estrepitos fracàs. El fracàs d'una il·lusió, com encara l'expressava Cohen.

Segurament cal anar més enllà de considerar el llibre com un simple aplec d'articles. ¿Què pot voler dir que tots i cada un dels estudis recollits en aquest llibre, que ocupen pràcticament tot l'espectre de les investigacions straussianes, siguin estudis de filosofia política platònica? És que tots ells ho són? Resultarà que Strauss fa filosofia política platònica fins i tot quan no parla de Plató? El Plató de Strauss potser va més enllà dels escrits que s'ocupen de Plató.⁹

9. J. MONSERRAT i MOLAS, *Leo Strauss, lector de Plató*, tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona, 1991.